

Redovisning av uppdraget om att föreslå nationella it-strategier för skolväsendet – förändringar i läroplan för förskolan

Dnr U2015/04666/S

Härmed redovisas uppdraget (U2015/04666/S) om förslag till nationella it-strategier för skolväsendet avseende förskolan. Skolverket har den 20 juni 2016 redovisat förslag till ändringar i läroplaner, kursplaner, ämnesplaner och examensmål, nedan kallat styrdokument, för de obligatoriska skolformerna, gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och vuxenutbildningen. I redovisningen fanns också ett utkast till förslag till ändringar i förskolans läroplan. Under hösten 2016 har Skolverket arbetat vidare med och kvalitetssäkrat förslaget till ändringar i förskolans läroplan, vilket härmed redovisas.

Till redovisningen hör en bilaga med sändlista till remissinstanser och en bilaga med förslag till ändringar i läroplan för förskolan.

Bilaga 1: Sändlista för remissinstanser

Bilaga 2: Förslag till ändringar i läroplan för förskolan

Sammanfattning

Skolverket har utformat förslag till ändringar i läroplanen för förskolan i enlighet med uppdraget om att ta fram förslag till nationella it-strategier för skolväsendet. Ändringarna som föreslås avser att förstärka och tydliggöra förskolans uppdrag att bidra till att barnen utvecklar digital kompetens.

Utgångspunkten för begreppet digital kompetens, som det kommer till uttryck i förslaget, är bland annat beskrivning av digital kompetens i EU:s nyckelkompetenser samt Digitaliseringskommissionens definition. Skrivningarna i förslaget ska bidra till att stärka barnens förmåga att använda digitala verktyg och medier samt deras förståelse av digitaliseringens påverkan på individ och samhälle. De ska också bidra till att stärka barnens förmåga att förhålla sig till digital teknik på ett ansvarsfullt sätt.

Förslagen har utformats i en arbetsprocess där förskollärare, annan personal i förskolan, barn i förskolan, experter inom datavetenskap samt företrädare för lärarutbildningar, myndigheter och organisationer har bidragit. I arbetsprocessen och genom inkomna remissvar har det framkommit att det inte räcker med att endast göra ändringar i läroplanen för förskolan för att stärka barnens digitala kompetens. Förskolechefer, förskollärare och annan personal behöver också stödinsatser och kompetensutveckling för att utveckla sin digitala kompetens, för att de ska kunna utveckla utbildningen i enlighet med de föreslagna ändringarna i läroplanen. Remissinstanserna är överlag positiva till förtydliganden och förstärkningar av digital kompetens i förskolans läroplan, men det finns synpunkter, framför allt om behov av kompetensutveckling.

Skolverket lyfter i den här redovisningen också behovet av en uppföljning av föreslagna ändringar samt behovet av en utvärdering och forskning inom området.

Det är vidare Skolverkets bedömning att samverkan och samordning mellan huvudmän för förskolor, lärosäten, skolmyndigheter, organisationer och näringsliv behövs för att implementera och följa upp föreslagna ändringar i läroplan för förskolan.

Utöver kompetensutveckling behövs också i ett första skede informationsinsatser gentemot målgrupperna.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning	2
1. Bakgrund	3
1.1 Uppdraget.....	3
1.2 Digital kompetens.....	3
2. Arbetsprocess	6
2.1 Förskolebesök.....	6
2.2 Samråd.....	7
2.3 Referensgrupper.....	7
2.4 Remiss	7
3. Vägval och avgränsningar	7
3.1 Förstärkta skrivningar – förstärkt tudelning?	7
3.2 Förskoleklassen.....	8
4. Förslag.....	8
4.1 Övergripande om förslaget	8
4.2 Förskolans värdegrund och uppdrag.....	8
4.3 Mål och riktlinjer.....	9
5. Remissynpunkter.....	9
5.1 Övergripande synpunkter.....	9
5.2 Synpunkter på ändringar i läroplanens del 1 och 2.....	10
5.3 Kompetensutveckling och insatser	11
5.4 Övriga synpunkter.....	12
6. Kompetensutveckling och fortsatt arbete	13
6.1 Implementering av styrdokumentsförändringar	13
6.2 Ytterligare behov av insatser.....	15
6.3 Nationell samordning.....	15
6.4 Uppföljning	15

1. Bakgrund

1.1 Uppdraget

Skolverket har fått i uppdrag av regeringen att föreslå nationella it-strategier för skolväsendet (U2015/04666/S). Skolverket redovisade den 5 april 2016 en första del av uppdraget om nationella it-strategier avseende förskola, förskoleklass, fritidshem och den obligatoriska skolan (dnr 2015:01153).¹ Motsvarande för gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och skolväsendet för vuxna redovisades den 29 april 2016 (dnr 2015:01153).²

Inom ramen för uppdraget har Skolverket tagit fram förslag till ändringar i läroplaner samt kurs- och ämnesplaner som syftar till att tydliggöra skolans uppdrag att stärka eleverns digitala kompetens och innovativa förmåga. Denna del av uppdraget redovisades den 20 juni 2016. När det gäller förslag till ändringar i förskolans läroplan presenterades då ett utkast till förslag. Under hösten 2016 har Skolverket arbetat vidare med och kvalitetssäkrat förslaget till ändringar i förskolans läroplan, vilket härmed redovisas.

Förslagen till ändringar i styrdokumenterna utgår från följande punkt i uppdraget:

- *vid behov förändringar i läroplaner, kursplaner eller ämnesplaner för att tydliggöra skolans uppdrag att stärka elevernas digitala kompetens och innovativa förmåga, för att förbereda dem för ett aktivt deltagande i ett allt mer teknikorienterat arbets- och samhällsliv och för ett stärkt entreprenöriellt lärande.*

Redovisningen innehåller en beskrivning av arbetsprocessen med att ta fram förslag till ändringar samt förslag till skrivningar. Skolverkets förslag till ändringar redovisas i särskild bilaga.

1.2 Digital kompetens

I arbetet med styrdokumenterna inför skolreformerna 2011-2013 fanns EU:s nyckelkompetenser³ med som en utgångspunkt. Därför är digital kompetens också i viss utsträckning redan en del av läro-, kurs- och ämnesplaner. Skolverket har i arbetet med uppdraget gjort bedömningen att det finns behov av att föreslå ytterligare justeringar i styrdokumenterna för att stärka förskolans och skolans uppdrag inom området och för att öka likvärdigheten mellan förskolor och skolor. Även om många förskollärare och annan personal i förskolan har digital kompetens, är medie- och informationskunniga och har en medvetenhet om hur och varför de använder digitala verktyg i verksamheten, ser det olika ut i olika

¹ Förslag på en nationell it-strategi för förskolan, förskoleklassen, fritidshemmet och den obligatoriska skolan: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=3621>

² Förslag på en nationell it-strategi för gymnasieskola och vuxenutbildning: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=3647>

³ Europaparlamentets och rådets rekommendation från den 18 december 2006 om nyckelkompetenser för livslångt lärande (2006/962/EG). Texten återfinns på <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=celex:32006H0962>

förskolor. Skolverkets it-uppföljning (dnr 2015:00067)⁴ från 2016 visar också att det finns ett stort behov av kompetensutveckling inom digitaliseringsområdet på alla nivåer inom förskolan och skolan.

Läroplanen för förskolan möjliggör redan idag för förskolechefer, förskollärare och annan personal i förskolan att arbeta med att utveckla barnens digitala kompetens, vilket de besök på förskolor som Skolverket genomfört vittnat om, men formuleringarna där detta går att utläsa är inte tillräckligt tydliga.

Innebörden av begreppet *digital kompetens* är svår att fånga med en över tid hållbar definition, då den förändras utifrån samhällets, teknikens och tjänsters utveckling. Skolverket har i arbetet med uppdraget utgått från beskrivningen av *digital kompetens* som en av EU:s nyckelkompetenser och från Digitaliseringskommissionens definition av digital kompetens (se nedan).

Skolverkets förslag till nationella it-strategier utgår från visionen att alla barn och elever ska ha möjlighet att utveckla digital kompetens. Skolverket har därför gjort bedömningen att begreppet digital kompetens explicit ska skrivas in i läroplanernas del 1 under rubrikerna *Skolans uppdrag*, *Förskolans uppdrag* eller *Perspektiv i utbildningen*⁵ för att ge begreppet en vikt i paritet med entreprenörskap och perspektiven.

EU:s åtta nyckelkompetenser⁶ presenterades år 2006 och digital kompetens beskrevs då enligt följande:⁷

Digital kompetens kräver goda kunskaper om hur informationssamhällets teknik fungerar och om den roll tekniken spelar och de möjligheter den ger i vardagslivet, både hemma och på arbetet. Här ingår centrala datortillämpningar som ordbehandling, kalkylprogram, databaser, lagring och hantering av information samt kunskaper om de möjligheter och eventuella risker som skapas genom användningen av internet och kommunikation via elektroniska medier (e-post, nätverksverktyg) för arbete, rekreation, informationsdelning och samarbetsnätverk, lärande och forskning. Man bör också känna till hur informationssamhällets teknik kan stödja kreativitet och innovation samt vara medveten om frågor som rör den tillgängliga informationens validitet och tillförlitlighet och de juridiska och etiska principer som interaktiv användning av informationssamhällets teknik innefattar.

De färdigheter som behövs är förmågan att söka fram, samla in och bearbeta information och använda den på ett kritiskt och systematiskt sätt och att kunna bedöma dess relevans

⁴ It-användning och it-kompetens i skolan: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=3617>

⁵ Avsnittet har olika rubriker i de olika läroplanerna.

⁶ Se not 3.

⁷ Europaparlamentets och rådets rekommendation av den 18 december 2006 om nyckelkompetenser för livslångt lärande. Se <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=celex:32006H0962>

och skilja mellan den fysiska och virtuella verkligheten, samtidigt som man är medveten om de samband som finns mellan dem. Man bör ha de färdigheter som behövs för att producera, redovisa och förstå komplex information och förmågan att skaffa sig tillgång till, söka fram och använda internetbaserade tjänster. Man bör också kunna använda informationssamhällets teknik som stöd för kritiskt tänkande, kreativitet och innovation.

Användningen av informationssamhällets teknik kräver en kritisk och reflekterande attityd när det gäller information och ansvarsfull användning av interaktiva medier. Ett intresse för att engagera sig i olika grupper och nätverk för kulturella, sociala eller yrkesrelaterade ändamål stöder också den här kompetensen.

Innebörden diskuterades också mer nyligen i Digitaliseringskommissionens betänkande där de utgår från nyckelkompetensen i sin definition av digital kompetens:⁸

Digital kompetens utgörs av i vilken utsträckning man är förtrogen med digitala verktyg och tjänster samt har förmåga att följa med i den digitala utvecklingen och dess påverkan på ens liv.

Digital kompetens innefattar:

- *kunskaper att söka information, kommunicera, interagera och producera digitalt*
- *färdigheter att använda digitala verktyg och tjänster*
- *förståelse för den transformering som digitaliseringen innebär i samhället med dess möjligheter och risker*
- *motivation att delta i utvecklingen.*

Medie- och informationskunnighet, eller MIK, är ett annat samlingsbegrepp för flera kompetenser inom informations- och medieområdet. Skolverket har i arbetet med styrdokumentsändringar också utgått från innebörden av detta delvis med digital kompetens överlappande begrepp. Det handlar enligt UNESCOs ramverk⁹ bland annat om att kunna söka information, att bedöma den kritiskt, att förstå hur medier av olika slag fungerar, att kunna publicera egna texter, att kunna delta i de demokratiska processerna. Statens medieråd beskriver i sitt remissvar medie- och informationskunnighet som ”förmågorna att finna, analysera, kritiskt värdera och skapa information i olika medier och kontexter”.

Skolverket har i arbetet med att ta fram förslagen även diskuterat begreppet *datalogiskt tänkande* med olika referensgrupper. Det rör sig om förmågor och

⁸ Gör Sverige i framtiden – digital kompetens (SOU 2015:28).

⁹ Media and information literacy curriculum for teachers, UNESCO, 2011.

förhållningssätt som redan finns i läroplanerna och som har förstärkts ytterligare i och med förslagen till ändringar i styrdokumentet.

Begreppet *innovativ förmåga* är förknippat med den del i digital kompetens som handlar om att lösa problem och omsätta idéer i handling på ett kreativt sätt med användning av digital teknik. Det handlar bland annat om att förstå att det är människan som har skapat digitala tekniska lösningar och därigenom har möjligheter att förändra dem och att komma på nya lösningar. Innovativ förmåga omfattar även förståelse av hur programmering kan användas inom olika ämnesområden och yrken. Förskolan och skolan har ett uppdrag att bidra till att utveckla barnens och elevernas kreativitet och innovativa förmåga.

Skolverket har, som tidigare nämnts, gjort bedömningen att digital kompetens och ovanstående begrepp i viss mån redan idag är framskrivna i förskolans läroplan men att det finns ett behov av att göra förstärkningar och tydliggöranden. Det rör skrivningar som syftar till att stärka barnens förmåga att använda och förstå digitala system och tjänster, att förhålla sig till medier och information på ett kritiskt och ansvarsfullt sätt och att lösa problem och omsätta idéer i handling på ett kreativt sätt med användning av digital teknik. Skrivningarna ska även bidra till att barnen utvecklar förståelse för hur digitaliseringen påverkar människan och samhällets utveckling.

I förskolans läroplan står att förskolan ska lägga grunden för ett livslångt lärande och att barnen på sikt kan tillägna sig de kunskaper som utgör den gemensamma referensram som alla i samhället behöver. Detta handlar bland annat om att arbetet med förskolans mål lägger grund för den fortsatta undervisningen i skolans ämnen. På samma sätt ska förskolan lägga grund för utvecklingen av barnens digitala kompetens.

2. Arbetsprocess

2.1 Förskolebesök

Utöver genomläsning och inventering av befintliga skrivningar och annan kunskapsinhämtning har Skolverket under våren 2016 besökt förskolor i syfte att få in synpunkter från huvudmän, förskolechefer, personal och barn i förskolan. Frågeställningarna har framför allt handlat om hur digital kompetens kan förstärkas och förtydligas i förskolans läroplan.

Förskolebesöken har bidragit till att synliggöra vilka behov av ändringar i läroplanen för förskolan som finns när det gäller att förstärka och tydliggöra digital kompetens som ett inslag i utbildningen. Besöken har varit värdefulla som underlag för de föreslagna ändringarna.

2.2 Samråd

Under inledningsskedet i arbetet med uppdraget om nationella it-strategier för skolväsendet (U2015/04666/S) hölls övergripande samråd¹⁰ med myndigheter och organisationer om digitaliseringen och dess konsekvenser. I arbetet med att ta fram förslag på styrdokumentsförändringar genomfördes ytterligare samråd med myndigheter, organisationer och företrädare för elever, lärare och skolledare. Skolverket har i dessa samråd träffat representanter för Sveriges elevråd, Sveriges elevkårer, SVEA, Lärarnas riksförbund, Lärarförbundet, Skolledarförbundet, Sameskolstyrelsen och Specialpedagogiska skolmyndigheten. Skolverket har också rådfrågat de nationella programråden och Skolverkets råd för de högskoleförberedande programmen. Synpunkter som framkommit vid samråd har omhändertagits i arbetet med förslag till ändringar.

2.3 Referensgrupper

Skolverket har bjudit in experter inom datavetenskap, förskollärare, förskolechefer, representanter för huvudmän, samt lärarutbildare till arbetsmöten.

Personer som deltagit vid dessa arbetsmöten har också fungerat som referenspersoner i det fortsatta arbetet med att formulera nya skrivningar i läroplan för förskolan och har lämnat synpunkter på utkast.

2.4 Remiss

Skolverket skickade i november 2016 förslag till ändringar i förskolans läroplan på remiss till skolmyndigheter och intresseorganisationer samt ett urval av lärosäten och huvudmän. För en fullständig lista på remissinstanser se bilaga 1. Remissynpunkter redovisas i avsnitt 5 nedan.

3. Vägval och avgränsningar

3.1 Förstärkta skrivningar – förstärkt tudelning?

När digital kompetens ska tydliggöras och förstärkas riskerar upplevelsen av en ”tudelad” värld – i en fysisk och en digital verklighet – att också förstärkas. För barn i förskolan, som växer upp med internet, smarta telefoner, surfplattor och med digitala medier av olika slag, är en sådan tudelning av världen inte relevant. Att förstärkningarna i styrdokumentet kan upplevas som onödiga har varit ett återkommande ämne för diskussioner i arbetsprocessen. Styrdokumentet riktar sig dock i första hand till professionen, dvs. framför allt till förskolechefer, förskollärare och annan personal, som i och för sig upplevt den nya teknikens

¹⁰ Se förslag på nationella it-strategier för förskolan, förskoleklassen, fritidshemmet och den obligatoriska skolan: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=3621> samt för gymnasieskola och vuxenutbildning: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=364>.

utveckling i samhället men som många gånger inte har med sig ett så starkt digitalt perspektiv i sin utbildning. Skolverket har med hjälp av de referenspersoner som bidragit i arbetet gjort bedömningen att ändringarna som föreslås behövs för likvärdighetens skull. De behövs för att alla i förskolan ska utveckla en medvetenhet om när, hur och varför de ska arbeta med digitala verktyg och medier i utbildningen. Därmed ges alla barn i förskolan möjlighet att utveckla digital kompetens.

Digitaliseringen är en pågående process som påverkar såväl förskolans innehåll som arbetsformer. Det är viktigt att styrdokumentet också följer med i utvecklingen för att de formuleringar som finns om digital kompetens i styrdokumentet ska upplevas som relevanta. Exempelvis kan digital kompetens, så som det specifikt skrivs fram nu, i framtiden uppfattas som en självklar del av utbildningen som inte behöver förtydligas och förstärkas särskilt. Det krävs därför att detta område även fortsatt bevakas och att skrivningarna som föreslås följs upp och vid behov revideras, vilket Skolverket har för avsikt att göra.

3.2 Förskoleklassen

Skolverket har gjort en översyn av skrivningarna om förskoleklassen i läroplanerna för grundskolan, sameskolan och specialskolan avseende digital kompetens. Syftet var att säkerställa att det finns en progression i utvecklingen av digital kompetens genom alla skolformer. Skolverket har kommit fram till att de skrivningar som nu finns i läroplanernas del 3 om förskoleklassen ligger i linje med de ändringar Skolverket här föreslår för förskolans läroplan och de tidigare redovisade förslagen för de obligatoriska skolformerna. Skolverket lämnar därför inga förslag till ändringar avseende förskoleklassen.

4. Förslag

4.1 Övergripande om förslaget

En utgångspunkt för Skolverket i detta uppdrag har varit att alla ämnen samt alla skol- och verksamhetsformer ska beröras av ändringarna. Förslaget till ändringar förskolans läroplan bygger på de tidigare redovisade förslagen för övriga skolformer men är anpassat till förskolans värdegrund, uppdrag och målgrupper.

4.2 Förskolans värdegrund och uppdrag

I del 1 föreslår Skolverket ett nytt stycke under rubrikerna *Förskolans värdegrund och uppdrag* som tydliggör skolans uppdrag att bidra till att utveckla barnens digitala kompetens.

Förskolan ska bidra till att barnen utvecklar förståelse för den digitalisering som de möter i vardagen. Barnen ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att använda digital teknik. De ska även ges möjlighet att utveckla ett ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik, för att kunna se konsekvenser av sitt handlande. Förskolan ska därigenom ge barnen förutsättningar att utveckla digital kompetens.

4.3 Mål och riktlinjer

4.3.1 Normer och värden

I del 2.1 *Normer och värden* föreslår Skolverket ändringar. Det handlar om att arbetslaget, i arbetet med normer och värden, ska uppmärksamma barnen på konsekvenser vid användning av digitala verktyg och medier.

4.3.2 Utveckling och lärande

I del 2.2 *Utveckling och lärande* föreslår Skolverket ändringar. Under mål finns ett tillägg om att förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar sin förmåga att använda digitala verktyg och medier för skapande, kommunikation, utveckling och lärande. Vidare får förskolläraren ansvara för att arbetet i barngruppen genomförs så att barnen stimuleras och utmanas i sin användning av digitala verktyg på ett sätt som främjar utveckling och lärande. Arbetslaget ska också ge barn möjlighet att utveckla sin förmåga att kommunicera, dokumentera och förmedla upplevelser, erfarenheter, idéer och tankegångar med hjälp av ord, konkret material och bild samt estetiska och andra uttrycksformer, såväl med som utan digitala verktyg.

4.3.3 Förskolechefens ansvar

I del 2.7 *Förskolechefens ansvar* återfinns också förslag på förstärkt skrivning inom kompetensutveckling avseende kollegialt lärande.

5. Remissynpunkter

Förslagen till ändringar i förskolans läroplan remitterades under perioden 3 november till 1 december 2016 till 67 remissinstanser (bilaga 1). Skolverket fick 35 svar. Remissen publicerades även på Skolverkets webbplats skolverket.se och därigenom inkom ytterligare 34 remissvar från enskilda personer och organisationer som inte var med på Skolverkets sändlista.

5.1 Övergripande synpunkter

Skolverkets förslag till ändringar för att förstärka och förtydliga digital kompetens har mottagits positivt. Många remissvar framhåller det är väl underbyggda förslag till ändringar, till exempel Högskolan i Kristianstad, Idéburna skolors riksförbund, Stockholms stad, Lärarförbundet och Sveriges kommuner och landsting (SKL). Reggio Emilia Institutet skriver i sitt remissvar:

”Reggio Emilia Institutet tycker det känns viktigt med de förändringar som föreslås där den digitala tekniken lyfts fram som ett verktyg barn i förskolan ska möta.”

Några remissvar framhåller att förskolan inte ska arbeta med att barnen ska utveckla digital kompetens. Den synpunkten framförs till exempel av Waldorfskolefederationen och från en privatperson som genomfört en namninsamling på webben (2016-12-01 uppgavs att cirka 1400 namn finns på denna lista). I de synpunkter som förs fram finns en gemensam minsta nämnare

som är att vilja behålla läroplanens nuvarande möjlighet att kunna välja eller välja bort att arbeta med digital kompetens i förskolan. Riksföreningen Waldorffförskolornas Samråd skriver:

”Det borde även fortsättningsvis vara möjligt att välja om man vill införa digitala medier i förskolans lärandemiljö eller vänta med detta till en senare ålder och större mognad hos barnet. Detta skulle garantera en fortsatt mångfald av pedagogiska alternativ och valmöjlighet för de föräldrar som vill erbjuda sina barn en upplevelserik och mediefri förskola.”

Några organisationer och privatpersoner har påtalat oro för att barn kan påverkas negativt av strålning från trådlösa nätverk. Elöverkänsligas riksförbund skriver:

”Sverige bör följa Frankrikes exempel att använda försiktighetsprincipen och förbjuda wifi i förskolan på grund av hälsorisker med strålningen från utrustningen.”

Nedan redovisar Skolverket synpunkter som inkommit utifrån olika områden.

5.2 Synpunkter på ändringar i läroplanens del 1 och 2

De flesta remissinstanser är positiva till de ändringar som föreslagits. Till exempel skriver Idéburna skolors riksförbund att:

”[...] de om- och tilläggsformuleringar som föreslås i Lpfö på ett ändamålsenligt och genomtänkt sätt stöder förskolornas möjligheter att förhålla sig mer aktiva till den digitalisering och förändring av världen som barnen möter i och utanför förskolan.”

Linköpings universitet skriver i sitt remissvar:

”Vi ser som särskilt positivt att digital kompetens lyfts fram på ett genomgripande sätt i läroplanen, det vill säga både som ett lärandeinhåll och i relation till normer och värden. Vi ser det även som en styrka att digital kompetens konkretiserats och kopplas till undervisning.”

Lärarnas Riksförbund skriver i sitt remissvar:

”Lärarnas Riksförbund tycker att det är bra att den digitala kompetensen får en tydligare framskrivning i Läroplanen för förskolan. Att tidigt lägga grunden för att hantera digitala verktyg och att ge barn möjligheter att utveckla ett ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik är viktigt för att överbrygga de digitala klyftor som finns i Sverige. Ju tidigare ett sådant förhållningssätt grundläggs desto större chans är det att barnen kan ta del av de möjligheter som digitaliseringen innebär och chans att minska de risker som finns med samma samhällsutveckling.”

Mittuniversitetet skriver i sitt remissvar:

”Mittuniversitetet ställer sig positivt till Skolverkets förslag på förändringar och menar att förtydligandet och tilläggen är viktiga och rimliga med bakgrund i samhällets digitalisering. Ett förtydligande kan vara till stöd för de verksamma i förskolan i strävan efter likvärdighet när det gäller barns möjlighet att utveckla digital kompetens.”

En del remissinstanser anser att Skolverket gått för långt i att förtydliga digitaliseringen i vissa formuleringar. Det gäller till exempel formuleringar i läroplanens del 1 om att förskolan ska bidra till att barnen utvecklar förståelse för

digitaliseringen samt hur en rik lärandemiljö kan bidra till att göra barns lärande mångsidigt och sammanhängande. Skolverket har utifrån dessa synpunkter från bland annat Högskolan i Kristianstad och Sveriges matematiklärarförening valt att omformulera dessa delar i det slutliga förslaget.

Även i del 2 när det gäller att uppmärksamma digitaliseringen i arbetet med normer och värden har skrivningen i remissversionen fått kritik för att gå för långt i att betona just digitaliseringens påverkan på detta område. Genom att peka ut digitaliseringen så tydligt finns det risk att andra lika viktiga aspekter tonas ner och försvinner. Skolverket har utifrån synpunkter från Nationellt centrum för matematikundervisning valt att ta bort denna formulering i inledningen till avsnitt 2.1 *Normer och värden* och istället lagt formuleringen som en punkt under arbetslagets ansvar.

Waldorfskolefederationen framför synpunkter om digital teknik i undervisningen i förskolan:

I förskoleåldern menar vi att det viktigt att barn får pröva på olika tekniker som ger barnet redskap att utveckla flera förmågor för att kunna möta framtida utmaningar. Digital teknik är bara ett av många redskap för att utveckla dessa förmågor och bör inte tillskrivas en särställning i hur förskolan arbetar med media, kommunikation och reflektion. Vi menar att professionen, dvs utbildade förskollärare ska kunna utforma verksamheten utifrån sin yrkeskompetens.

Skolverket håller med om att det är viktigt att barn får pröva på olika tekniker och här är de digitala verktygen ett av de många som barnen ska få möta i förskolan. Likvärdighet för alla barn i förskolan är ett grundläggande argument i Skolverkets uppdrag att tydliggöra digital kompetens i läroplanen. För Skolverket har det varit viktigt att hitta en balans där vi lyfter fram digitala verktyg och medier utan att för den skull minska betydelsen av andra lärverktyg och tekniker. I förslaget betonas förskollärarens ansvar för att arbetet i barngruppen genomförs så att barnen stimuleras och utmanas i sin användning av digitala verktyg på ett sätt som främjar utveckling och lärande.

5.3 Kompetensutveckling och insatser

Flera remissinstanser, till exempel Lärarförbundet och SKL, menar att det krävs insatser för att få genomslagskraft. Speciellt framförs vikten av insatser i form av kompetensutveckling och stödmaterial. Lärarnas Riksförbund skriver i sitt remissvar:

”En förutsättning för en lyckad digitalisering av förskolan är förstås att förskolelärare, barnskötare och övrig personal kontinuerligt får tillgång till den kompetensutveckling som krävs för att professionellt kunna utföra sina uppgifter.”

Det har också framförts att de föreslagna ändringarna i läroplanen medför kostnader för kompetensutveckling och innebär merarbete för personalen. När det gäller det övergripande förslaget för nationella it-strategier leder det även till behov av inköp av utrustning. När det gäller Skolverkets nuvarande insatser inom Nationella skolutvecklingsprogram skriver Lärarförbundet:

”Läraryrket har tidigare framfört till regeringen hur orimligt det är att de nationella skolutvecklingsprogrammen – inte minst skolutvecklingsprogrammet Digitalisering – enbart riktar sig till grund- och gymnasieskola, när hela skolväsendet ingår i de nationella IT-strategiernas målsättningar.”

Luleå kommun för fram att det är viktigt att ta hänsyn till olika huvudmäns behov av kompetensutveckling och föreslår en statlig kompetenssatsning i någon form.

SKL påtalar ett behov av att ”ändringar i förskolans läroplan behöver visualiseras samt konkretiseras och förklaras ytterligare, till exempel genom allmänna råd och lärmoduler”.

Vissa remissinstanser, till exempel Luleå kommun, SKL och Sveriges matematiklärares förening, anser att Skolverket i sin konsekvensutredning har underskattat huvudmännens kostnader och arbetstid för implementering av de föreslagna ändringarna i läroplanen för förskolan. Stockholms stad skriver emellertid att de sedan tidigare utvecklat arbetet med digitala verktyg i förskolan i sin strategi ”IT-strategi för ett bättre lärande” från 2011 och de ”anser inte att förändringarna i läroplanen förändrar kostnadsbilden för digital utveckling jämfört med tidigare”.

5.4 Övriga synpunkter

Några remissinstanser, däribland Diskrimineringsombudsmannen (DO), Nationellt centrum för svenska som andraspråk (NC), Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) och Swedsoft har påtalat behov av en genomgång av läroplanerna utifrån andra aspekter än digital kompetens.

DO understryker att den uppräknade listan av diskrimineringsgrunder som görs i läroplanen inte fullt ut överensstämmer med de som anges i diskrimineringslagen. DO vill även betona vikten av att förskolans IT-miljö är tillgänglig för alla barn på ett sätt som möter varje barns individuella behov och förutsättningar.

NC påtalar att formuleringen ”ETT annat modersmål än svenska” är olycklig. De menar att barn kan ha flera modersmål och det bör uppmärksammas i hela läroplanen.

SPSM anser att läroplanens skrivning om modersmål som en del av den kulturella identiteten och förmågan att kommunicera behöver kompletteras med teckenspråk, nationella minoritetsspråk, punktskrift och AKK¹¹.

Swedsoft föreslår ändringar inom flera områden. Det handlar bland annat om starkare skrivningar i läroplanen om kreativitet, kulturer och mångfald samt etnicitet. Swedsoft föreslår vidare att förskolan ska ”själva använda ny teknik i undervisningen, kollegialt och i interaktionen med föräldrar.”

Skolverket bedömer att detta är synpunkter som behöver följas upp men som inte ryms inom ramen för detta uppdrag.

11 Alternativ och kompletterande kommunikation

Det har också framkommit en del synpunkter som anknyter till digital kompetens men som inte har kunnat tas om hand inom uppdraget. Exempelvis har både SKL och Swedsoft påtalat förskolepersonalens eget ansvar att följa med i de förändringar som sker och att anpassa utbildningen efter det.

Swedsoft vill lägga till ett mål för förskolan om att varje barn ”får prova att lösa problem med programmering och experimenterande.”

SKL betonar vikten av att staten tar sitt ansvar för att utbildningen av förskollärare ger relevant digital kompetens:

”Det är hög tid att staten, som ansvarig för förskollärarytbildningarna, genomför sitt uppdrag och säkerställer att nytexaminerade förskollärare har den digitala kompetens de behöver för att kunna arbeta enligt styrdokumenterna. Det här är något Skolverket skriver i förslagen på nationella strategier för skolväsendets digitalisering gällande lärarutbildningen och som SKL också anser är av största och avgörande vikt. Det samma gäller utbildning för rektorer och förskolechefer – de behöver digital och it-strategisk kompetens för att leda skolan/förskolan i en digital samtid.”

Ett antal organisationer och privatpersoner, till exempel Elöverkänsligas riksförbund, Strålskyddsstiftelsen och Vågbrytaren, motsätter sig förstärkta skrivningar om digital kompetens i läroplanen och motiverar detta med risker för skador av elektromagnetisk strålning. Det är Strålsäkerhetsmyndigheten som har ansvar för frågor om oönskade effekter av strålning. Frågan faller utanför Skolverkets expertområde. Arbetsmiljöverket har svarat på Skolverkets remiss utifrån ett arbetsmiljöperspektiv och har inte några synpunkter på förslaget.

6. Kompetensutveckling och fortsatt arbete

6.1 Implementering av styrdokumentsförändringar

De ändringar som föreslås är gjorda med tanken om att förskolans och skolans uppdrag är ett gemensamt uppdrag och att digital kompetens utvecklas ämnesövergripande. Digital teknik ska användas med en medvetenhet i undervisningen och den snabba förändringstakten i samhället kräver också tid för eftertanke. Personalen behöver tid och möjlighet att sätta sig in i ändringarna, att ta del av kommande stöd och att lära av varandra. Flera remissvar påpekar också att det behövs implementering innan ändringarna träder i kraft. I en sammanfattning av kunskapsläget på området (från maj 2016) som tagits fram på uppdrag av Riksdagens utbildningsutskott lyfts också kompetensutveckling som en nyckel för en lyckad digitalisering.¹²

¹² Digitaliseringen i skolan – dess påverkan på kvalitet, likvärdighet och resultat i utbildningen (2015/16:RFR18)
<https://data.riksdagen.se/fil/24B42258-6038-470F-80C6-F5CE149F401B>

Enligt Skolverkets redovisningar av förslag till nationella it-strategier¹³ finns ett stort behov av kompetensutveckling för alla nivåer i den så kallade styrkedjan i syfte att stärka den digitala kompetensen. Detta behov synliggörs också i Skolverkets it-uppföljning¹⁴ och blir tydligt i remissvaren (se avsnitt 5).

I de samråd och andra möten som hölls i samband med Skolverkets arbete med förslag till nya skrivningar för att förstärka och förtydliga barnens och elevernas digitala kompetens, framhöll många förskollärare och lärare och andra referenspersoner att ändringar i styrdokumenten behöver kompletteras av andra insatser för att fullt ut ge barnen och eleverna möjlighet att stärka den digitala kompetensen. Även i synpunkterna på webbutkast och remissversion efterfrågades en adekvat kompetensutveckling. Man pekar på vikten av att lärare och förskollärare i alla berörda skolformer och fritidshemmet ges det stöd som behövs för att utveckla undervisningen utifrån styrdokumentsändringarna samt att stöd ges för styrning och ledning av styrdokumentsändringarna.

Skolverket gör bedömningen att implementeringsinsatser i samband med införandet bör utgöras av information om ändringarna, framtagande av kommentar-, stöd- och kompetensutvecklingsmaterial för utveckling av undervisningen, både på kort och på lång sikt. En del av implementeringen handlar också om att följa genomförandet på lokal nivå för att kunna ge ett relevant stöd på lång sikt.

Målgrupp för implementeringsinsatser är lärare och förskollärare i alla skol- och verksamhetsformer, rektorer, förskolechefer och huvudmän. På fritidshemmet har man stora möjligheter att ta tillvara elevernas egna initiativ till användning av digitala verktyg och miljöer och därmed är lärare på fritidshemmen en viktig målgrupp. Då skolbiblioteken fyller en viktig funktion i digitaliseringen av skolan är även skolbibliotekarier viktiga målgrupper för implementeringsinsatser.

Skolverket gör bedömningen att informationsinsatser behöver genomföras i samband med ikraftträdandet. Om ändringarna träder i kraft ett halvt år från redovisningsdatum räknat, dvs. inför höstterminen 2017, behöver Skolverket ta fram kommentarmaterial och sprida information om ändringarna genom bland annat konferenser och webinarier under våren och hösten 2017 med viss uppföljning under 2018. Skolverket har avsatt medel och planerar för implementeringsinsatser som ska genomföras med start under 2017.

13 Förslag på en nationell it-strategi för förskolan, förskoleklassen, fritidshemmet och den obligatoriska skolan:
<http://www.skolverket.se/publikationer?id=3621> samt Förslag på en nationell it-strategi för gymnasieskola och vuxenutbildning
<http://www.skolverket.se/publikationer?id=3647>

14 <http://www.skolverket.se/publikationer?id=3617>

6.2 Ytterligare behov av insatser

I de båda redovisningarna av nationella it-strategier och i redovisningen av digitaliseringsdelen i de nationella skolutvecklingsprogrammen¹⁵ lyfts ytterligare kompetensutvecklingsbehov för alla nivåer i den så kallade styrkedjan. Även detta bekräftas av remissynpunkter på förslagen till ändringar i styrdokumentet. Behovet omfattar styrning och ledning av ändringar och om att utveckla undervisningen så att programmering och digitala verktyg används i ökad omfattning i undervisningen. Insatser av denna art har delvis planerats inom ramen för de nationella skolutvecklingsprogrammen. Förskollärare och lärare inom skolväsendet för vuxna omfattas dock för närvarande inte av dessa insatser.

Förslagen till ändringar i styrdokumentet har också inverkan på förskolläraryrket och lärarutbildningar som ska utbilda blivande förskollärare och lärare för att ge dem förutsättningar att utveckla sin egen digitala kompetens och didaktik.

6.3 Nationell samordning

I samband med implementeringen bör man överväga hur olika lokala och regionala initiativ i och utanför förskolan och skolan, bland annat hos universitet, nationella resurscentra men också näringsliv och organisationer, kan vara en resurs för att utveckla digital kompetens hos barn, elever, förskollärare, lärare, förskolechefer, rektorer och annan personal.

Skolverket har i arbetet med förslagen erfarit att det finns ett behov av att samla flera aktörer med kunskaper på området. Det gäller bland andra verksamma förskollärare, lärare, ämnesexperter, experter inom datavetenskap, förskolläraryrket, lärarutbildare och forskare. För att implementera styrdokumentsförändringarna behövs som ovan beskrivits information, stöd och kompetensutveckling som initieras och drivs från Skolverket men det kan också finnas ett behov av att samla kompetens som kan bidra till mer forskning inom området, bidra med goda exempel och stötta arbetet med att utveckla digital kompetens i någon form av nationell instans. Behovet av nationell samordning lyfts också av bland annat SKL i remissvar. Se avsnitt 5.

6.4 Uppföljning

I Skolverkets förslag skrivs digital kompetens medvetet in i flera olika delar i styrdokumentskedjan. Digitaliseringen av vårt samhälle fortgår och påverkar alla områden, och inte enbart särskilda skolämnen. Styrdokumentsförändringarnas effekt på undervisning och på barns och elevers digitala kompetens behöver också följas upp. Synpunkterna som inkommit till Skolverket på remissversionen visar att det delvis finns motstridiga åsikter kring digitalisering av skolväsendet och programmering i undervisningen. Då det är områden som utvecklas snabbt finns

¹⁵ <http://www.skolverket.se/publikationer?id=3593>

det ännu endast forskning i begränsad utsträckning. Det är därför av särskilt stor vikt att ändringarna i styrdokumenterna följs upp¹⁶, kompletteras med stöd enligt ovan och att styrdokumenterna vid behov också i efterhand revideras.

På Skolverkets vägnar

Mikael Halápi

Vik. generaldirektör

Christian Magnusson

Undervisningsråd

I ärendets slutliga handläggning har Anna Westerholm och Jonas Nordström i Skolverkets ledningsgrupp deltagit.

¹⁶ Se redovisningarna av förslag till nationella it-strategi för förskolan, förskoleklassen, fritidshemmet och den obligatoriska skolan: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=3621> samt för gymnasieskola och vuxenutbildning: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=3647>